

ULOGA LIPICANACA U RAZVOJU HRVATSKOG KONJIČKOG TURIZMA

M. Čačić, S. Šimundža, M. Matasović

Sažetak

Uzgoj Republike Hrvatske čini oko 25% živuće globalne populacije lipicanaca i najveći je nacionalni uzgoj u Svijetu. U slučaju kada nema namjene i iskorištavanja radne sposobnosti lipicanaca, dohodovnost uzgoja i interes za uzgoj se smanjuje. Tradicija uzgoja, veličina populacije, pasminska svojstva i dosadašnja uporaba lipicanaca kroz povijest, predstavljaju veliki potencijal za povećanje dohodovnosti uzgoja kroz uporabu u turizmu. S genetskog i povijesnog stajališta, ergele Đakovo i Lipik predstavljaju veliki potencijal u razvoju hrvatskog konjičkog turizma. Plan uporabe lipicanaca u turizmu treba biti dio nužno potrebne strategije uzgoja lipicanske pasmine u Hrvatskoj.

Ključne riječi: Hrvatska, lipicanac, konjički turizam.

Uvod

Od prvog dolaska lipicanaca 1700. godine na tlo Hrvatske, dopremanjem u ergelu grofa Jankovića u Terezovcu kod Cabune, lipicanac je postao dio tradicije, folklor a i načina življenja (Čačić, 2003). Zbog velikih obradivih površina Slavonija je imala i velike potrebe za konjima kao izvorom radne snage (Čačić i sur., 2008). Tako je lipicanac kao kraljevski „barokni“ konj zbog sposobnosti adaptacije i poželjnih pasminskih svojstava postao konj za poljoprivredne radove, a obzirom da se uzgoj jako razvio na prostoru Slavonije radi potreba u poljoprivredi, u stručnoj literaturi poznat je i kao „slavonski lipicanski bazen“. Kroz godine s dolaskom mehanizacije i danas robotizacije i informatizacije, od izvora radne snage lipicanac je postao konj za sportska natjecanja, rekreaciju i turizam, a na prostoru slavonskog lipicanskog bazena postao je nezaobilazan čimbenik kulturno – folklornih manifestacija, koje uz očuvanje naše tradicije imaju i notu turističke aktivnosti.

Od početka razvoja mehanizacije kada lipicanac prestaje biti izvor radne snage u poljoprivredi, može se reći da ga je upravo slavonska tradicija kao prenosnica sačuvala do danas kada je njegova namjena potpuno drugačija (Čačić i sur., 2007). Lipicanska pasmina ima veliku uporabljivost od koje treba istaknuti konjički sport, konjičke igre, dresuru, voltiziranje, vožnju, turizam, terapijsko jahanje, lovno jahanje, prezentaciju, hobi, uporaba u radu, te proizvodnju seruma, mlijeka i mesa (Stipić, 1980).

Hrvatsko konjogojstvo je relativno malo, ali svi statistički pokazatelji posljednjih godina upućuju na napredak i povećanje zanimanja za uzgoj i bavljenje konjima (Čačić, 2008). Podaci također ukazuju da postoje gotovo svi dijelovi i aktivnosti kao u modernim, velikim i ekonomski razvijenim konjičkim industrijama, te zato možemo bez ustručavanja govoriti i o *hrvatskoj konjičkoj industriji*. Posljedično, možemo govoriti i o *hrvatskom konjičkom turizmu* kao sastavnom dijelu hrvatske konjičke industrije (Čačić, 2012a).

Cilj rada je istražiti mogućnosti i načine uporabe lipicanske pasmine u razvoju konjičkog turizma radi dobivanja većeg broja spoznaja koje mogu doprinijeti dohodovnosti, a time i očuvanju, genetskom unaprjeđenju i povećanju uzgoja.

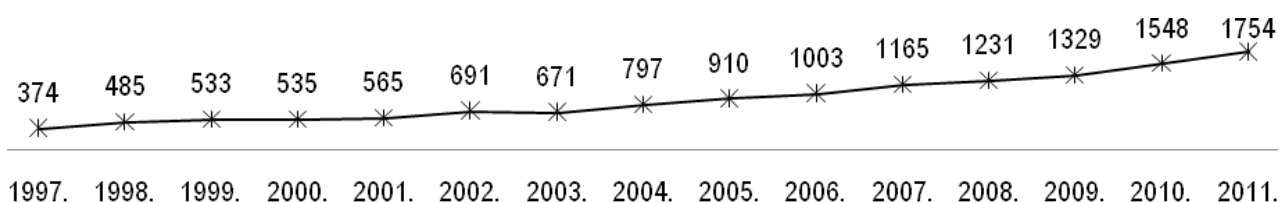
Materijali i metode

Kao izvor podataka korištena je znanstvena i stručna literatura, te statističke publikacije Hrvatskog stočarskog centra, Hrvatske poljoprivredne agencije i Hrvatskog centra za konjogojstvo – Državne ergele Đakovo i Lipik. Primijenjena je dokumentarna metoda istraživanja postojećih primarnih i sekundarnih izvora podataka.

Brojno stanje i organizacija uzgoja lipicanaca u Republici Hrvatskoj

Hrvatski lipicanski uzgoj je najveći nacionalni uzgoj lipicanske pasmine u Svijetu. Na dan 31. prosinac 2011. godine hrvatski uzgoj broji 1754 grla: 174 pastuha, 691 kobila, 38 kastrata, 407 muške i 233 ženske omadi, te 106 muške i 105 ženske ždrebadi (HCK, 2012). Broj lipicanskih konja kontinuirano se povećava kroz godine i prema službenim podacima populacija lipicanaca u Hrvatskoj se upeterostručila u posljednja dva i pol desetljeća (Grafikon 1.). Procjenjuje se da svjetska populacija lipicanaca broji oko 7000 grla (Čačić, 2011a), što govori da hrvatski uzgoj čini oko 25% današnje živuće globalne populacije lipicanaca i da je s tog stajališta Republika Hrvatska „lipicanska velesila“.

Graf 1. – BROJNO STANJE LIPICANACA U HRVATSKOJ KROZ GODINE (HCK, 2012)
Graf 1. – REVIEW OF NUMERICAL STRENGTH OF LIPIZZAN HORSE THROUGH YEARS

Hrvatski uzgoj čine tri populacije lipicanaca, dvije ergelske u Državnoj ergeli Đakovo i Državnoj ergeli Lipik, te zemaljski (privatni uzgoj) kojeg čine samostalni privatni uzgajivači ili uzgajivači uključeni u udruge, a koje su objedinjene u Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja (HSUL). Pojedini uzgajivači svoj uzgoj verificirali su u oblik privatne ergele koje su također članice HSUL-a i sastavni su dio zemaljskog uzgoja. Kroz godine uočava se kontinuiran porast udjela populacije zemaljskog uzgoja u odnosu na ergelske uzgoje, a u 2011. godini taj omjer iznosi 87% zemaljski : 13% ergelski uzgoj (9% ergela Đakovo i 4% ergela Lipik) (HCK, 2012).

Konjički turizam i njegovi oblici

Konjički turizam je nastao 1950-tih godina u Europi, ponajprije Francuskoj, u vrijeme kada su strojevi preuzeli poslove koje su do tada obavljali konji (Čačić, 2012a). Od tada je ugodno druženje s konjima postalo stvarnost i jedan od najsigurnijih načina razvoja rekreativnog jahanja. Od početaka pa do danas u društvu u kojem se sve više pridaje važnost slobodnom vremenu, konjički turizam je prošao put od marginalne i malo zastupljene aktivnosti, do nedvojbeno najboljeg načina stjecanja i zadržavanja interesa najvećeg broja jahača i privlačenja opće javnosti vrijednostima koje su povezane s njim.

Konjički turizam obuhvaća od sportskih natjecanja, izložbi do raznih drugih manifestacija u kojim turist sudjeluje neaktivno (pasivno), ili aktivne rekreacije u kojoj turist jaše, putuje s konjima na duže ili kraće udaljenosti, u urbanom ili ruralnom području (Čačić i sur., 2012a). Konjički

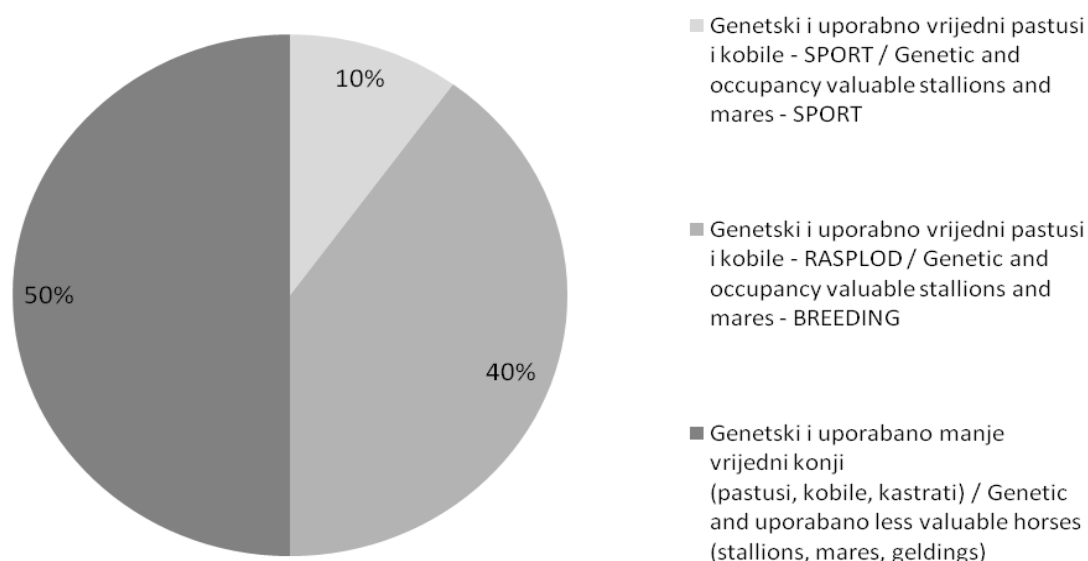
turizam čine ljudi, konji i okoliš, a ta tri dijela zajedno temeljni su koncept razvoja konjičkog turizma unutar kojeg nalazimo veći broj aktivnosti (Čačić, 2012a). Postoji velik broj oblika konjičkog turizma, no ipak u cijeloj konjičkoj industriji pa tako i konjičkom turizmu, jahanje je najzastupljeniji oblik uporabe. Od najznačajnijih oblika konjičkog turizma možemo nabrojati: rekreativno jahanje (trail, endurance, trekking), konjička natjecanja, vožnja zaprega, konjičke igre i prikazi, lovno jahanje, škole jahanja i vožnje, turističko – izletničko putovanje konjima (karavana), terapijsko jahanje, vestern jahanje, kulturno – folklorne manifestacije, prezentacije uzgoja, konjički edukacijski kampovi, konferencijski konjički turizam, aukcije konja, izletnički posjeti uzgojima u izvornom prirodnom okruženju, posjeti ergelama i konjičkim centrima, povezanost konja i umjetnosti, te konjogojske izložbe, smotre i sajmove (Čačić, 2012a).

Utjecaj konjičkog turizma na razvoj uzgoja konja

Konjička industrija obuhvaća širok spektar aktivnosti, ali u svakoj razvijenoj konjičkoj industriji nalazimo manje ili više strog sustav selekcijskih mjera, posebice kada se radi o sportskim pasminama konja (Čačić, 2012a). U tim slučajevima su ostvareni sportski rezultati kriterij koja će biti namjena konja nakon završetka sportske karijere. Rasplodnu populaciju čine konji s dobrim sportskim rezultatima, posebice kada se radi o rasplodnim pastusima od kojih se traže ostvareni vrhunski rezultati. U takvim selekcijskim sustavima oko 50% populacije čine genetski i uporabno vrijedni rasplodni pastusi i kobile, i to vrijedni konji aktivni u sportu (oko 10%) koji nakon sportske karijere najčešće postaju dio rasplodne populacije (oko 40%) (Čačić, 2012b) (graf 2). Postavlja se pitanje što s preostalim oko 50% odraslih konja koji su prosječne ili ispod prosječne genetske i uporabne vrijednosti? Takvi konji upravo su vrlo iskoristivi i veliki potencijal u turizmu, a njihovom uporabom pridonosi se većoj dohodovnosti uzgoja konja u cjelini. Treba istaknuti da, i konji aktivni u sportu i konji u rasplodu, također mogu i jesu dio konjičkog turizma, jer je posjet konjičkim natjecanjima, ergelama i mjestima uzgoja upravo jedan od oblika turističke aktivnosti. Treba naglasiti da svaki sport proizlazi iz rekreacije i završava u rekreaciji.

Graf 2. – UDJEL KATEGORIJA PREMA UPORABI U POPULACIJI ODRASLIH KONJA U RAZVIJENIM KONJIČKIM INDUSTRIJAMA

Graf 2. – SHARE OF CATEGORIES ACCORDING TO USE IN THE ADULT HORSE POPULATION IN DEVELOPED EQUESTRIAN INDUSTRIES

Lipicanac u hrvatskom konjičkom turizmu

Kako je istaknuto, Hrvatska ima najveći nacionalni uzgoj lipicanaca s pozitivnim trendom porasta populacije, ali od ukupnog broja odraslih konja tek oko 3% lipicanaca su konji koji nastupaju u sportu. Preostali dio populacije osim rekreativnog jahanja i vožnje, vožnje na kulturno – folklornim manifestacijama, te sporadičnih slučajeva uporabe u terapijskom jahanju ili školama jahanja, nema druge značajne namjene. Zato možemo reći da s povećanjem broja konja se povećava i naš problem, jer uzgojeni konji nemaju svoju namjenu i premali broj konja se dokazuje kroz sportske rezultate koji su vrijedni podaci za selekcijske mjere. To za posljedicu ima pad dohodovnosti uzgoja, a time i smanjen interes za uzgoj, kako kod dugogodišnjih, tako i kod potencijalnih uzgajivača. S druge strane, izostankom strožih kriterija selekcije i neprovođenjem sustava ocjene i odabira u protekla dva desetljeća, posljedično su u rasplod uvedena sva ženska grla uzgojena u istom razdoblju, te veliki broj isto takvih pastuha. Time je dobiven veći broj oždrebljene ždrebadi po reprodukcijским sezonama, ali je zasigurno da ista ždrebadi zbog izostanka mjera selekcije ima manji uporabni i genetski kapacitet za uvođenje u konjički sport i ostvarivanje dobrih sportskih rezultata, a razvidna je i velika uniformiranost unutar cijele nacionalne populacije. Konj je domaća životinja koja se oduvijek uzgajala radi radne sposobnosti, dok je prehrana ljudi konjskim mesom marginalna ili posljedična nakon izlučenja iz uzgoja. Slaba radna sposobnost ima za posljedicu manju dohodovnost uzgoja, posebice kada se radi o sportskim pasminama ili uzgojnim tipovima konja. Promatrajući pasminska svojstva i uporabu lipicanaca kroz pet stoljeća, možemo reći da on može biti uključen u gotovo sve oblike konjičkog turizma.

Značaj državnih lipicanskih ergela u razvoju hrvatskog konjičkog turizma

Državne ergele Đakovo i Lipik osim sa stajališta očuvanja lipicanske pasmine, jer je riječ o nacionalnom genetskom i kulturnom bogatstvu, kao jedine dvije specijalizirane konjogojske državne institucije potencijalni su nosioci ne samo razvoja uporabe lipicanaca u konjičkom turizmu, nego i cjelokupnog hrvatskog konjičkog turizma. Iako obje ergele uzgajaju lipicansku pasminu, prema morfološkim i genetskim odlikama radi se o dva potpuno različita tipa lipicanaca (Čačić, 2011a). Ergela Lipik uzgaja *klasični* tip lipicanca koji je pogodan za sve jahaće discipline, od visoke škole jahanja pa do manje zahtjevnih jahaćih disciplina, te za manje zahtjevne vožnje zaprega, dok ergela Đakovo uzgaja *zaprežni* tip lipicanca, koji je pak pogodan za sve aktivnosti vožnje zaprega i dobrim dijelom i za manje zahtjevne jahaće discipline. Povijesno i lokacijski gledano, obje državne ergele imaju bogatu povijest sa stajališta kraja u kojem se nalaze, ali i sa stajališta uzgoja lipicanske pasmine u proteklim stoljećima. Ergela Đakovo je utemeljena 1506. godine i najstarija je ergela u Europi, a konji se na istoj lokaciji prvi puta spominju 1374. godine (Romić, 1957). Od dolaska prvih konja (1374.) do potpunog prelaska na uzgoj lipicanske pasmine (1870.), ergela je uzgajala arapsku pasminu konja. Ergela Đakovo kao jedina državna konjogojska institucija u drugoj polovici prošlog stoljeća, imala je veliki utjecaj na razvoj zemaljskog konjogojstva, posebice lipicanske pasmine. S druge strane, Državna ergela Lipik ima vrlo specifičnu povijest zbog ratnih kataklizmi, jer je u II. svjetskom ratu imala dva zbjege, a u Domovinskom ratu treći kada je otuđena i izbiva izvan matičnih štala punih 16 godina što nije slučaj s niti jednom svjetskom ergelom koja je stradala od ratnih događanja (Čačić, 2011c). Nadalje, ergela Lipik je pravni slijednik Državne ergele Stančić kao prve državne ergele na hrvatskom tlu u kojoj su stvoreni temelji današnjeg hrvatskog lipicanskog uzgoja (Čačić, 2011b). Za ergele Stančić i Lipik vezuje se Pastuhsko stanište Kutjevo koje je imalo veliki utjecaj na razvoj

hrvatskog konjogojstva u prvoj polovici prošlog stoljeća. Nakon prestanka rada pastuharne Kutjevo koja je pred kraj rada djelovala kao podružnica ergele Lipik, uzgojeni mladi pastusi u Lipiku su dostavljani pastuharni Đakovo koja ih je distribuirala u zemaljski uzgoj u svrhu unaprjeđenja privatnog uzgoja. To govori da je između ergela Đakovo i Lipik postojala uska stručna suradnja. Sve navedeno govori da su obje naše državne lipicanske ergele prepoznatljivi hrvatski brendovi, kako zbog povijesne tradicije uzgoja konja, tako i zbog doprinosa genetskom i brojčanom razvoju lipicanske pasmine do današnjih dana. Objе ergele prepoznatljivi su brendovi grada Đakova i Lipika u kojima su smještene, te su stoga značajne u turističkoj promidžbi istih. Širokoj javnosti su opće prepoznatljivi simboli grada Đakova katedrala i ergela, a grada Lipika „voda“ i ergela. Lipička ergela ima tim veću važnost, jer se radi o području koje je kategorizirano u skupinu područja koja su najviše stradala tijekom Domovinskog rata, stoga ju treba sagledati i u kontekstu njenog doprinosa ruralnom i regionalnom razvitku, te oživljavanja ovog ratnom agresijom jako devastiranog područja.

Čačić i sur. (2011b) ukazuju na potrebu izrade i daju prijedlog nacionalne strategije uzgoja lipicanaca u kojoj navode da jedan od sastavnih dijelova strategije trebaju biti smjernice za povećanje dohodovnosti uzgoja kroz marketinške mjere, a kao jednu od značajnih mjera navode upravo uporabu lipicanaca u konjičkom turizmu.

Zaključak

Hrvatski lipicanski uzgoj čine tri uzgoja: Državna ergela Đakovo, Državna ergela Lipik i zemaljski (privatni) uzgoj. U zemaljskom uzgoju i ergeli Đakovo uzgaja se zaprežni, a u ergeli Lipik klasični tip lipicanaca, a takva velika morfološka i genetska varijabilnost uzgoja otvara mogućnost širokog spektra uporabe lipicanaca u turizmu. Nacionalni ponos je najveći lipicanski uzgoj u odnosu na druge zemlje, ali s povećanjem broja konja koji nemaju namjenu, dohodovnost uzgoja sa smanjuje. Stoga je intenzivnije uključivanje lipicanaca u konjički turizam izuzetna prilika za povećanje dohodovnosti i interesa za uzgoj. Državne ergele, osim što uzgajaju različite tipove lipicanaca i u osnovi su dva potpuno odvojena različita genska bazena, svojevrsni su vrlo prepoznatljivi hrvatski brendovi koji ne samo da mogu biti temelji uporabe lipicanaca u turizmu, nego temelji hrvatskog konjičkog turizma općenito. Objе ergele su veliki turistički potencijal za područja u kojim se nalaze, te ih obje treba sačuvati za budućnost kako s genetskog tako i s turističkog gledišta. Obzirom da hrvatski lipicanski uzgoj čine tri populacije koje imaju svoje specifikume, kao takve ih treba i razvijati unutar hrvatskog konjičkog turizma.

LITERATURA

1. Alderson, L. (2003): Criteria for the recognition and prioritisation of breeds of special genetic importance. *AGRI*, 33: 1-9.
2. Begon, M. J., L. Harper, C. R. Townsend (2006): *Ecology*. In Blackwell 3rd edn. Blackwell, London, United Kingdom.
3. Biochard, D., L. Maignel, E. Verrier (1997): The value of using probabilities of gene origin to measure genetic variability in a population. *Genetics, Selection and Evolution*, 29: 5-23.
4. Cervantes, I., F. Goyache, A. Molina, M. Valera, J. P. Gutiérrez (2010): Estimation of effective population size from the rate of coancestry in pedigreed populations. *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 128 (1): 56-63.
5. Čačić, M. (2003): Fenotipske i genetske odlike lipicanaca u zemaljskom uzgoju Republike Hrvatske. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za specijalno stočarstvo.
6. Čačić, M. (2008): Konjička industrija. Agro Lider d.o.o. Vrbica.

7. Č a č i ć, M. (2011a): Genetička analiza lipicanaca u Hrvatskoj. Dokorska disertacija. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za opće stočarstvo.
8. Č a č i ć, M. (2011b): Povijest Državne ergele Stančić 1919. – 1938. Agro Lider d.o.o. Vrba
9. Č a č i ć, M. (2011c): Povijest Državne ergele Lipik 1938. – 2010. Agro Lider d.o.o. Vrba
10. Č a č i ć, M. (2012a): Konjički turizam. Agro Lider d.o.o. Vrba.
11. Č a č i ć, M. (2012b): Što je to konjički turizam? Prvi međunarodni kongres konjičkog turizma Republike Hrvatske. 15. listopada 2011., Velika Pisanica – Bjelovar.
12. Č a č i ć, M., B a b a n, M., K o r a b i, N., T a d i ć, D. (2007): Geografsko – kulturološki aspekti uzgoja lipicanaca u Hrvatskoj. 1. Hrvatski simpozij o lipicanskoj pasmini, 8. studeni 2007., Đakovo.
13. Č a č i ć, M., Š i m u n d ž a, S., V u k š i ć, Z., M a t a s o v i ć, M., R a j š e l, D. (2012a): Konjički turizam i njegove mogućnost. Treći međunarodni kongres o ruralnom turizmu. 23. – 26. svibnja 2012., Osijek, Hrvatska.
14. Č a č i ć, M., Č u b r i ć Č u r i k, V., Š i m u n d ž a, S., Č u r i k, I. (2012b): Perspektiva uzgoja lipicanaca u Hrvatskoj: genetska raznolikost. Zbornik radova. 47. Hrvatski i 7. Međunarodni simpozij agronoma, 13. - 17. veljače 2012., Opatija, Hrvatska, 659-663.
15. Č a č i ć, M., T a d i ć, D., K o r a b i, N., M l a đ e n o v i ć, M., Č a b r a j e c, M., M a t a s o v i ć, M., L j u b e š i ć, J., B a b a n, M., R a s t i j a, T., P r v a n o v i ć, N. (2008): Brojno stanje, uzgojna analiza i organiziranost uzgoja lipicanaca u Republici Hrvatskoj. 2. Hrvatski simpozij o lipicanskoj pasmini – s međunarodnim sudjelovanjem, Đakovo, 13. prosinca 2008.
16. Hrvatski centar za konjogojstvo – Državne ergele Đakovo i Lipik (HCK) (2012): Godišnje izvješće konjogojstva u Republici Hrvatskoj 2011.
17. R o m i ć, S. (1957): K 450 – godišnjici ergele đakovačke. Veterinaria, 1, 114-120.
18. S t i p i ć, L. (1980): Ispitivanje populacije i uzgojnog procesa đakovačkog lipicanca. Stočarstvo, 34 (7-8), 291–300.

ROLE OF LIPIZZAN HORSE IN DEVELOPMENT OF CROATIAN EQUESTRIAN TOURISM

Summary

Croatian Lipizzan breeding makes up about 25% of the global population living Lipizzans and largest national cultivation in the world. Where there is no use and exploitation of working ability Lipizzaner, profitability and growing interest in breeding decreases. The tradition of breeding, population size, breeding characteristics and current use of the Lipizzan horses throughout history, represent a huge potential for increased economics power through the use of tourism. From genetic and historical standpoint, Đakovo and Lipik studs represent a great potential in the development of the Croatian equestrian tourism. Plan of Lipizzan tourism must be part of the essentially needed strategies of Lipizzan breeding in Croatia.

Key words: Croatia, Lipizzan horse, equestrian tourism.

Primljeno: 04.03.2013.